

Struktura zatrudnienia jest jednym z kluczowych mierników aktywności ekonomicznej ludności. Mimo że nie uwzględnia istotnych czynników, takich jak postęp techniczny oraz wzrost wydajności pracy, jej badanie pozwala na lepsze zrozumienie dynamiki i skali przemian, które następowały w gospodarce w okresie przemian strukturalnych. Odtworzenie struktury zatrudnienia w XIX wieku pozwoli na włączenie ziem polskich w obszar badań dotyczących procesu uprzemysłowienia oraz jej specyfiki w rdzeniu i peryferiach gospodarki europejskiej. Ponadto, zrozumienie kluczowych determinantów XIX-wiecznego uprzemysłowienia, czynników świadczących o jego sukcesie bądź porażce, stanowi odpowiedni punkt wyjścia do zrozumienia zjawisk obserwowanych w ramach gospodarki przemysłowej i postindustrialnej, rewolucji cyfrowej, czy Przemysłu 4.0. W efekcie służy to lepszemu zrozumieniu wyzwań stojących przed globalną gospodarką w XX i XXI wieku.

W literaturze przedmiotu brakuje jednoznacznej oceny, czy terytorium Królestwa Kongresowego należy uznać za obszar znajdujący się w całości na peryferiach drugiej rewolucji przemysłowej, czy też za region pogranicza. Dodatkowo, dualne struktury gospodarcze w Królestwie Polskim, w wyniku których obszary z nowoczesnym przemysłem współistniały obok ziem zdominowanych przez tradycyjne rolnictwo, utrudniają jednoznaczną ocenę skutków XIX-wiecznego uprzemysłowienia ziem polskich w oparciu o dostępne dane. Kwestia rekonstrukcji struktury zawodowej na ziemiach Królestwa Kongresowego była podejmowana przez polskich historyków gospodarczych w drugiej połowie XX w., ale z reguły nie stanowiła głównego przedmiotu ich badań. W rezultacie, większość opracowań koncentruje się wyłącznie na wąskim obszarze geograficznym, społecznym lub gospodarczym. Różnice w obliczeniach i metodologii, a także braki danych dla regionów w różnych okresach powodują, że wyniki dla poszczególnych sektorów i obszarów Królestwa mogą być nieporównywalne.

Proponowany projekt badawczy ma na celu wypełnienie tej luki w wiedzy: rekonstrukcję i zbadanie ewolucji struktury zatrudnienia na ziemiach Królestwa Kongresowego w latach 1826-1897, w tym w ujęciu przestrzennym w możliwie szczegółowej rozdzielczości. Okres objęty analizą rozciąga się od momentu wprowadzenia prawnego wymogu rejestracji urodzeń w metrykach kościelnych, aż do pierwszego rosyjskiego spisu powszechnego. Dostarczona w rezultacie badań baza danych dotyczących struktury zatrudnienia pozwoli na bardziej szczegółowe niż kiedykolwiek wcześniej zbadanie zjawiska uprzemysłowienia ziem polskich w XIX wieku. To pozwoli na weryfikację formułowanych w literaturze przedmiotu hipotez na temat dynamiki, przyczyn oraz momentu uprzemysłowienia. W oparciu o otrzymane wyniki zweryfikowane zostaną hipotezy dotyczące różnic w strukturze zatrudnienia między poszczególnymi regionami i związkami wyznaniowymi, a także stopnia zróżnicowania pod względem liczby wykonywanych zawodów względem krajów zachodnioeuropejskich oraz tego, czy industrializacja ziem Królestwa Kongresowego przebiegała jednocześnie w różnych regionach. Ponadto zbadana zostanie rola nowych i starych ośrodków miejskich w procesie industrializacji, wpływu bliskości ośrodków przemysłowych na strukturę zatrudnienia sąsiadujących obszarów, oraz wpływu bliskości linii kolejowych, rzek oraz granicy państwa na strukturę zatrudnienia poszczególnych regionów.

Stworzona baza danych będzie mogła zostać również wykorzystana dla celów innych badań z zakresu historii gospodarczej ziem polskich. Właściwe zrozumienie zmian w strukturze zawodowej na ziemiach polskich w XIX wieku może okazać się bardzo pomocne w poprawie szacunków PKB ziem polskich w analizowanym okresie, a także dla celów badań z zakresu historii rynku pracy oraz nierówności. Umożliwi to lepsze zrozumienie przyczyn, przebiegu oraz konsekwencji XIX-wiecznych przemian gospodarczych, zarówno w ujęciu makroekonomicznym, jak i społecznym.

W procesie rekonstrukcji struktury zatrudnienia zostaną wykorzystane dane pochodzące z metrykalnych ksiąg urodzeń oraz ksiąg chrztów – dokładne dane indywidualne zawierające informacje o zawodach. Skany XIX-wiecznych rękopisów zostaną przekonwertowane na pliki tekstowe, z których za pomocą modelu językowego wyodrębnione zostaną informacje pozwalające na identyfikację zawodów wykonywanych przez osoby ujęte w dokumentach (rodziców dziecka, rodziców chrzestnych, świadków), jak również charakterystyki pozwalające zaklasyfikować daną osobę do określonej grupy demograficznej i geograficznej. Odwzorowanie struktury zatrudnienia w skali ogółu ziem Królestwa Kongresowego zostanie przeprowadzone za pomocą losowania warstwowego. Różnice w strukturze zatrudnienia o charakterze geograficznym oraz społecznym zostaną poddane weryfikacji za pomocą metod statystycznych, natomiast do badania determinantów uprzemysłowienia ziem polskich wykorzystane zostaną metody z zakresu ekonometrii przestrzennej.